

'Göçmenlik eşittir hasret'

2005 Yunus Nadi Sosyal Bilimler Araştırma Dalı Ödülü'nü bu yıl Rifat N. Bali'nin İletişim Yayınları'ndan çıkan 'Anadolu'dan Yeni Dünyaya, Amerika'ya İlk Göç Eden Türklerin Yaşam Öyküleri' adlı çalışması kazandı. Bali bu çalışmasıyla Amerika'da yeni bir yaşam kurmak için göç eden insanların yaşamlarını aralıyor. Kimi evini, kimi akrabasını, kimi işini bıraktı... Birinin adı Ahmet'ti, diğerinin Yorgo, bir diğerinin Agop, ne fark eder, onları tek birleştiren nokta vatan hasreti ve geride bıraktıklarıydı...

□ Nena ÇALIDIS

-Kitabınızın önsözünde "Müslüman Türklerin ABD'ye göç etmeleri hiç bir incelemeye konu olmamasına karşılık Osmanlı veya Türk uyruklu gayrimüslimlerin Amerika'ya göçleri benzer bir ibmale uğramaması için ayrıntılı incelemelere konu olmuştur" diyorsunuz. Neden?

- Bunun en önemli sebeplerinden biri, Rum ve Ermeni göçmen nüfusunun Müslüman Türk göçmen nüfusuna kıyasla çok daha fazla olmasıdır. Bu nedenle Anadolu'da Rum ve Ermenilerin otobiyografileri ve/veya Amerika'daki yaşamlarını anlatan araştırmalar oldukça fazladır. Benzer bir şekilde, Avrupa veya Rusya'dan göç eden Aşkenaz Yahudilerine kıyasla Anadolu'dan göç eden Sefarad Yahudilerin çok daha az sayıda olmalarından ötürü de Sefarad Yahudilerin Amerika serüvenini anlatan yayın sayısı fevkalade azdır. Bir diğer sebep, Müslüman Türk göçmenlerin gayrimüslim Türk göçmenlere kıyasla sayıca çok daha az olmaları ve gazete veya dergi yayımlanmalarındadır.

Yayımlamadıkları için de ileriki kuşaklara araştırmaların yapılmasını mümkün kılacak arşiv malzemesi bırakmadılar.

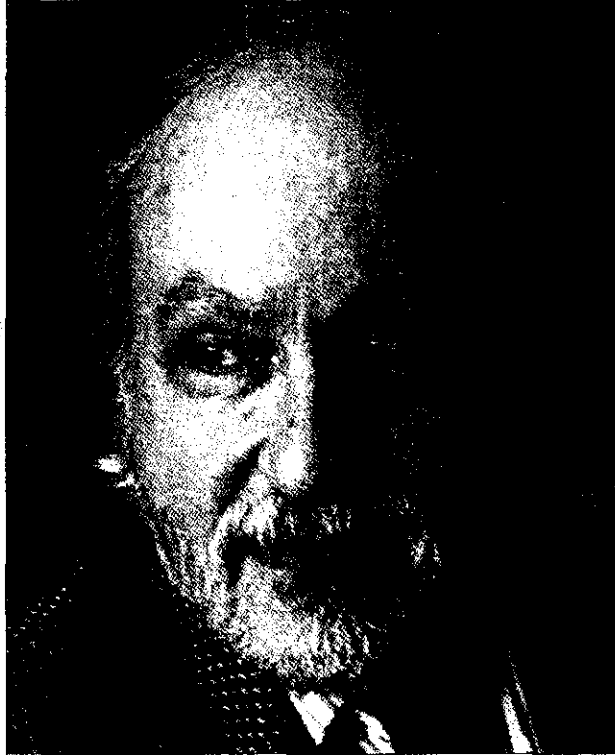
- Farklı din ve etnik kökenden geldikleri halde Anadolu potasında eriyen birinci kuşak, Anadolu kültürünü yeni kitaya taşıırken ikinci kuşak Amerikan kültürü potasında erimiştir, sizce hangisi daha başarılı oldu?

- Bence birinci kuşak en büyük sıkıntıyı yaşadı. Bu da bütün göçler ve göçmenler için geçerli bir tespittir. İlk kuşak yeni vatanına uyum sağlamak, kendisine son derece yabancı bir kültüre entegre olmak veya ol(a)mamak, kendisine son derece yabancı olan bir lisanı öğrenmek, geri dönmek veya dönmemek, kendi dinine ait olmayan biriyle evlenmek veya evlenmemek gibi hayati meseleler arasında bocalar. İlk kuşak kendi soyaşaları arasında bir nevi cemaat hayatı sürdürdüğünden Amerikanlaşması da son derece zorlaştı, ne tamamıyla Türk kimliğini terk edebilmiş, ne de tam anlamıyla Amerikalılaşabilmiştir. Bu kuşakta 'gurbet' kavramı da çok köklüdür. Amerika'ya yerleşen göçmenlerin çocukları veya torunları ise Amerika'da doğduklarından, anaokulundan itibaren Amerikan okullarında eğitim gördüklerinden ve çoğu zaman katma evliliklerden (Türk-Amerikan) çocukları olmalarından ötürü Amerikan kültürünü ve kimliğini tamamıyla özümsemiş olarak büyümüşlerdir.

AMERİKA HAYALI

- Amerika hayali günümüzde olduğu gibi ve sizin de kitabınızda belirttiğiniz gibi 1800'li yılların sonundan 1900'ün ilk çeyreğine kadar Osmanlı gençleri için çok önemliydi. Sizce ABD herkesin gözünde büyüttüğü gibi bir ülke mi?

- Amerika coğrafi büyüklüğü, muazzam ölçekte gelişmiş hizmet ve sanayi sektörleri, alanlarında yetenekli öğrenci, serbest meslek erbabı ve bilim adamlarına sunduğu eğitim, araştırma ve çalışma imkânları, sıfırdan başlayıp mesleklerinde son derece başarılı olmuş göçmenlerin 'başarı öyküleri' gibi nedenlerden ötürü herkesin zihninde halen bir 'fırsatlar ülkesi'. Ancak 11 Eylül sonrasında yabancılar için hayat zorlaştı. Çalışma izinlerinin alınması, temdit edilmesi, Müslüman kökenli göçmenlere karşı peşin yargıların yaygınlaşması nedeniyle ABD artık dışarıdan bakıldığı kadar 'kolay bir ülke' değil.

- Gayrimüslimler ABD'ye yeni bir hayat kurmayı tasarlarlarken Müslümanların aklında orada kazandıları parayı ülkelerine getirip değerlendirme fikri var. Neden?

- Müslüman Türk göçmenleri için Amerika bir Hıristiyan, yani 'gâvur' ülkesi... Bu nedenle de öldüklerinde buraya gömülmek istemiyorlar. Bir ölçüde de haklıdır, zira 1800'li, 1900'ü yıllarda sadece Müslümanların gömülecekleri Müslüman mezarlıkları dahi yok. Bu nedenle geri dönmek niyetiyle göç ediyorlar. Esas amaçları yeterince tasarruf yapıp biriktirdikleri paralarla Anadolu'ya geri dönmek ve hayatlarını orada eskiye kıyasla çok daha iyi bir şekilde devam ettirmek. Gayrimüslim Türk göçmenlere gelince... Bunların önemli bir kısmı Balkan Savaşları sırasında askere alınmamak için firar ediyor ve asker kaçağı durumuna düşüyorlar. Geri dönmeleri halinde hemen cepheye sürülecekleri için de geri dönmeye hiç de niyetli değiller. Ermeni göçmenler için bir sebep daha vardı. O da 1915 Tehciti'nin feci sonucuydu. Bu nedenle de Ermeni göçmenler için geri dönüş uzak bir ihtimal olarak dahi söz konusu değildi. Onlar bir daha geri dönmeye yeminli olarak göç ettiler.

GÖÇMENLERİN ORTAK NOKTASI

- Tüm göçmenlerin ortak noktasını vatan hasreti ve geride bıraktıkları sevdikleri olarak nitelememiz mümkün mü?

- Evet ilk nesil göçmenlerin ortak noktaları geride bıraktıkları anavatanlarını, komşu, akraba ve dostlarını has-

retle anmaları, Anadolu veya İstanbul'da sürdürdükleri yemek, yaşam ve musikî kültürlerini özlemeleri ve hasretle anmalarıdır. Yıllar sonra Türkiye'den gelen bir gazeteciyle karşılaştıklarında ona hasretle sarılmaları ve 'memleket haberleri'ni sormaları bunun en basit göstergesidir. Dahası anavatanlarından kötü hatıralarla ve bir daha geri dönmeye yemin ederek ayrılan gayrimüslim Osmanlı/Türk göçmenlerinin bile aradan geçen yıllar sonrasında geriye dönüp baktıklarında geride bıraktıkları anavatanlarını, Amerika'ya geldikleri ilk yıllara kıyasla çok daha olumlu ve özlem dolu duygularla anmaları da hafızanın zamanla kendi kendini dejenere edip geçmişî güzelleştirdiğinin kanıtıdır.

- İlk kez bir çalışmanızla ödüllendirildiniz, bu ödüllü kitabınızı yazım dünyanızın içinde nasıl bir yerde konumlandırıyorsunuz?

- Kitabımın Yunus Nadi Ödülü gibi prestijli ve köklü bir ödülle layık bulunması benim açımdan son derece sevindirici ve heyecan verici bir şey. Bu ödül, bağımsız araştırmacıların bilimsel olmadıkları konusunda genelgeçer bir kanaatin yerleşik olduğu ve dolayısıyla çok fazla ciddiye alınmadıkları ülkemizde bağımsız araştırmacıların, akademisyenlerin faydalandıkları araştırma fonlarından faydalanmalarına rağmen en az akademisyenler kadar nitelikli, bilimsel ve özgün yayın yapabileceklerinin, yapabildiklerinin ispatıdır. Bu kitabım şimdiye kadar gerçekleştirildiğim araştırmalar arasında kaynak ve arşiv bulma konusunda en çok zorlandığım ve güçlüklerle karşılaştığım kitaptır. En büyük hayal kırıklığına da New York'taki Ellis Adası Müzesi Sözlü Tarih Arşivi'ni ziyaret ettiğimde yaşadım. Bu arşivde Müslüman Türk göçmenleriyle yapılmış tek bir mülakata dahi rastlayamadım. Arşiv yöneticisi de bundan çok şikâyetçiydi ve benden kendisine tanıklık yapacak göçmen bulmamı istemişti. Buna mukabil bu kitabım içerdiği bol sayıda göçmen öyküleri nedeniyle daha önceki kitaplarıma kıyasla oldukça renkli, insancıl ve mizahi bir tarafı var. Bu nedenle de şimdiye kadar yayımladığım araştırmalarım arasında en 'güleriylizli' ve 'iyimser' havaya sahip kitaptır. ■

Anadolu'dan Yeni Dünyaya-Amerika'ya İlk Göç Eden Türklerin Yaşam Öyküleri/ Rifat N. Bali/ İletişim Yayınları/ 368 s.